

Choroš ostropórka rozlitá – *Oxyporus obducens* a jeho variabilita *Oxyporus obducens*, a polypore displaying variability

Petr Vampola

Autor na základě studia živého materiálu a herbariových položek z několika evropských zemí podává podrobný popis chorošovitě houby *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk a zdůrazňuje velkou variabilitu většiny rozlišovacích znaků. Srovnávacím studiem několika herbariových položek severoamerického druhu *Oxyporus similis* (Bres.) Ryv. zjistil, že tento druh je identický s evropskou houbou a jeho jméno řadí do synonymiky *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk.

A detailed description of the polypore *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk is given on the basis of a study of fresh specimens as well as herbarium material from several European countries. Great variability of the distinguishing characters has been stressed. Upon comparison of several specimens of the North American *Oxyporus similis* (Bres.) Ryv., the author concluded that this species is identical with the European fungus, and therefore its name should be put in the synonymy of *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk.

Rod *Oxyporus* (Bourd. et Galz.) Donk byl vystaven v roce 1933 pro nepočtenou skupinu chorošů, z nichž 6 druhů roste i v Československu. Jsou to *Oxyporus corticola* (Fr.) Ryv., *O. late-marginatus* (Dur. et Mont.) Donk, *O. obducens* (Pers.) Donk, *O. philadelphi* (Parm.) Ryv., *O. populinus* (Schum.: Fr.) Donk a *O. ravidus* (Fr.) Bond. et Sing. (cf. Kotlaba 1984, Vampola 1991). Poslední ze jmenovaných druhů (*O. ravidus*) může být podle mých předběžných studií pouze kloboukatou formou (popřípadě subspecií) *O. corticola*; této problematice však věnuji samostatný článek. Mikroskopicky je rod *Oxyporus* charakteristický monomitickým hyfovým systémem, tj. je tvořen pouze generativními hyfami, které jsou hyalinní, tenkostěnné i tlustostěnné, s přehrádkami, avšak bez přezek. V hymeniu všech druhů ostropórek jsou přítomny hojné a často silně inkrustované cystidy, u některých druhů i mohutné gloeocystidy. Rozlišení jednotlivých druhů nebývá složité; k bezpečnému určení je však třeba mít fertlní plodnice. Sterilní plodnice nelze – až na výjimky – určit. Druhy rodu *Oxyporus* se odlišují dosti malým počtem mikroznaků; velikost a tvar výtrusů mají tedy při jejich určování zásadní význam.

Tímto článkem chci upozornit na poměrně hojnou ostropórku rozlitou – *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk, která je v literatuře rozporně hodnocena a často také chybně určována. Zatímco někteří autoři považují tuto houbu za dobrý druh (např. Domaňski 1965, Donk 1974, Jülich 1984), jiní, a to zejména skandinávští mykologové (např. Ryvarden 1978), pokládají nesprávně *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk pouze za rozlitou formu ostropórky topolové – *Oxyporus populinus* (Schum.: Fr.) Donk. Příčinou této nejednotnosti je zřejmě omyl, kterého se dopustili již švédští mykologové S. Lundell a J. A. Nannfeldt. Jejich položka no. 730 (vydaná v exsikatové sbírce Fungi exsiccati Suecici pod jménem *Polyporus obducens* Pers.) totiž představuje skutečně pouze resupinatní formu *Oxyporus populinus*. Dalšího omylu se pak dopustil ještě estonský

mykolog E. Parmasto, neboť jeho položka no. 22, vydaná v roce 1957 pod jménem *Oxyporus obducens* v exsikátové sbírce Mycotheca Estonica (Fasc. I), je zcela jiný druh, a to *Perenniporia subacida* (Peck) Donk.

Následně uvedený popis *Oxyporus obducens* je sestaven podle četných vlastních sběrů čerstvého materiálu a podle téměř stovky herbářových položek zapůjčených z několika československých herbářů, převážně však z herbáře mykologického oddělení Národního muzea v Praze (PRM). Studovaný materiál představoval solidní kolekci sběrů tohoto druhu nejenom z Československa, ale i z několika dalších evropských zemí. Součástí této práce bylo i srovnávací studium severoamerického druhu *Oxyporus similis* (Bres.) Ryv., rostoucího v Kanadě a USA. S *Oxyporus obducens* byl srovnáván kanadský materiál, a to položka no. 33144 z herbáře Univerzity v Torontu, sbíraná v roce 1955 R. F. Cainem v Ontariu, a současně chybně určená jako *Poria corticola* (Fr.) Cooke. K nesprávnému výsledku vedla i následná revize této položky, provedená v roce 1982 J. C. Krugem, neboť potvrdila Cainovo chybné určení. Srovnávacím materiálem z USA byla položka *Poria similis* Bres. no. 7009 z Idaha, ze sbírky zaslané do Národního muzea v Praze prof. J. L. Lowem, a dále pak dva sběry z Colorada a Minnesoty, které mi na požádání laskavě poslal norský mykolog L. Ryvarden. Výsledkem srovnávacího studia bylo zjištění, že severoamerický *Oxyporus similis* (Bres.) Ryv. je totožný s *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk. Do areálu rozšíření *O. obducens*, který byl dosud znám pouze z Evropy a Asie, tak přibyl další světadíl – Severní Amerika.

***Oxyporus obducens* (Pers.) Donk (Meded. Bot. Mus. Univ. Utrecht, 9: 202, 1933).**

Syn.: *Coriolus obducens* (Pers.) Pilát, Bull. Soc. Mycol. France, 48: 14, 1932; *Physisporus obducens* (Pers.) Gillet, Champ. France, p. 697, 1878; *Polyporus obducens* Persoon, Mycol. Europ., 2: 104, 1825; *Poria obducens* (Pers.) Quélet, Enchirid. Fung., p. 180, 1886; *Rigidoporus obducens* (Pers.) Pouzar, Folia Geobot. Phytotax., Praha, 1: 368, 1966; *Coriolus connatus* subsp. *obducens* (Pers.) Bourdot et Galzin, Hymén. France, p. 570, 1928; *Polyporus inhalatus* Velenovský, České houby, vol. 4, p. 636, 1922; *Poria similis* Bresadola, Mycologia, 17: 76, 1925; *Oxyporus similis* (Bres.) Ryvarden, Norw. Journ. Bot., 19: 233, 1972.

Exsikátové sbírky: P. Vampola: Polyporales exsiccatai Czechoslovaciae, No. 6, 83.

Plodnice jsou jednoleté, výjimečně i víceleté a vrstevnaté, většinou zcela rozlité, velmi zřídka i polorozlité se zřetelně vyvinutými malými klobouky, celé bílé nebo krémové, ve stáří až hnědé. Klobouky jsou až 2,5 cm dlouhé, nejvýše 1 cm široké a 0,8 cm tlusté, na povrchu plstnaté nebo hustě krátce chlupaté. Rozlité část plodnice může pokrývat substrát v souvislé ploše až několika dm²; tloušťka povlaku však zpravidla nepřesahuje 0,5 cm. Okraj plodnice je nepravidelný, tenký, jemně vatovitý a do ztracena přecházející na substrát; jen zřídka bývá na okraji vytvořen souvislý plstnatý lem až 2 mm široký. U imperfektního stadia (anamorfy) bývá okraj nebo i povrch plodnic prašnatý od silné vrstvy konidií. Subikulum v rozlité části většinou nepřesahuje tloušťku 1 mm. Dužnina je za čerstva měkká, za sucha pak tvrdá a křehká. Rourky jsou až 5 mm dlouhé, tenkostěnné,

na ostří většinou rovné, na šikmých plochách často z boku částečně otevřené nebo potrhané. Póry jsou drobné, hranatě okrouhlé, 4-7 na 1 mm. Hyfový systém je monomitický, tvořený pouze generativními hyfami s přehrádkami bez přezek. Hyfy jsou tenkostěnné i tlustostěnné, 2-4,5 μm tlusté. Bazidie jsou tetrasporické, kyjovité, 8-16 x 4-6 μm velké. Cystidy jsou velmi proměnlivé, válcovité nebo kyjovité, jen zřídka mírně větvenovitě nadmuté, tenkostěnné i tlustostěnné, na vrcholu nebo i v celé délce většinou silně inkrustované, 15-90 x 3,5-15 μm velké. Bazidiospory jsou hyalinní, elipsoidní, 3-5 x 2,6-3,5 μm velké, konidie většinou vejčité elipsoidní, tlustostěnné, 7-15 x 6-9,5 μm velké.

V Evropě roste *Oxyporus obducens* pouze na listnácích (Jülich 1984, Kotlaba 1984), ze Severní Ameriky však jsou známy i nálezy na jehličnanech (Gilbertson et Ryvarden 1987). Tento druh tvoří dva typy plodnic, které jsou makroskopicky dosti rozdílné. Snadno poznatelné jsou plodnice z dutin stromů. Nejsou tak rozsáhlé a zpravidla jsou spojené s imperfektním stadiem, které je pouhým okem patrné v podobě čistě bílé až sytě okrové prašnaté vrstvy konidií. Podle mých zkušeností roste tento typ častěji až v podzimním období a v případě mírné zimy přetrvává do jarních měsíců. Plodnice z ležících kmenů a větví naopak tvoří velmi rozsáhlé povlaky a imperfektní stadium lze na nich nalézt jen výjimečně. Tento druhý typ odpovídá Bresadolovu pojetí *Poria similis* a roste jak v Severní Americe, tak v Evropě. Zajímavé však je, že ze Severní Ameriky nejsou udávány plodnice s imperfektním stadiem, stejně jako polorozlité plodnice se zřetelně vyvinutými klobouky – i když přirozeně předpokládám, že i tam se vyskytují. Nasvědčuje tomu totiž nález z Pinaleno Mountains z Arizony, který pod jménem *Poria similis* popisují Gilbertson a Lowe (1962) a u kterého pozorovali určitou tendenci k tvorbě klobouků. Tento fakt je velmi důležitý, neboť jde o první a zřejmě jedinou zmínku v severoamerické mykologické literatuře, naznačující možnost tvorby klobouků u tohoto druhu. Tento choroš, ať již pod jménem *O. obducens* nebo *O. similis*, je totiž v mykologické literatuře většinou charakterizován jako druh zcela rozlitý (např. Jülich 1984, Gilbertson et Ryvarden 1987), což však je nesprávné, neboť kloboukaté plodnice byly popsány jako forma *pileolata* již Bourdotem a Galzinem (1928). Bohužel faktory, které ovlivňují tvorbu klobouků u tohoto druhu, nelze zatím uspokojivě definovat. Zcela jistě však jde o celý komplex příčin nebo podmínek, který nemůže být v žádném případě zužován pouze na vhodnou pozici plodnice na substrátu. Je sice pravdou, že celá řada polorozlitých chorošů zpravidla tvoří klobouky vždy při růstu na svislém nebo šikmém podkladu, ovšem v případě *O. obducens* toto pravidlo neplatí. *O. obducens* tvoří zcela rozlité plodnice jak na vodorovném, tak i na šikmém nebo svislém podkladu a výjimečná tvorba klobouků má zřejmě jiné příčiny. Vysvětlení tohoto jevu musí být předmětem dalšího studia biologie této houby.

Co se týče mikroznaků, nebyly u obou typů zjištěny podstatné rozdíly. U rozlitého typu z ležících kmenů můžeme sice častěji pozorovat mohutnější a více inkrustované cystidy,

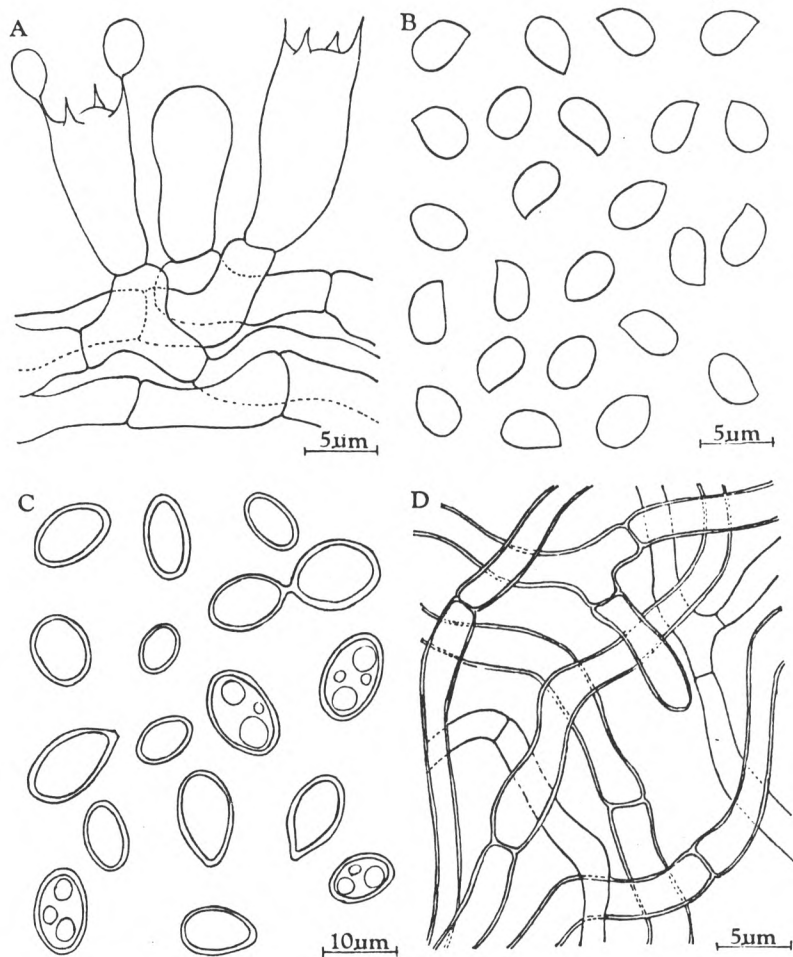
avšak tento znak je velmi proměnlivý a mezi oběma typy lze najít přechodná stadia. Velmi důležitým a sjednocujícím znakem však je imperfektní stadium. Jak již bylo uvedeno, toto stadium je častější u typu z dutin kmenů a naopak u typu z ležících kmenů se vyskytuje jenom vzácně. Důležité však je, že toto stadium lze nalézt u obou typů a konidie jsou naprosto stejné. U jiných druhů rodu *Oxyporus* nebylo dosud imperfektní stadium pozorováno. Toto zjištění tedy prokazuje, že typ z dutin i typ z ležících kmenů představují pouze jeden, avšak velmi proměnlivý druh. Z těchto důvodů řadím *Oxyporus similis* (Bres.) Ryv. do synonymiky k *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk.

Závěrem děkuji dr. F. Kotlabovi, CSc. a dr. Z. Pouzarovi, CSc. za pečlivé posouzení rukopisu tohoto článku a za zapůjčení obsáhlého herbářového materiálu ze sbírek Národního muzea v Praze.

Literatura

- BOURDOT H. et GALZIN A. (1928): Hyménomycetes de France. Sceaux. 761 p.
 DOMAŇSKI S. (1965): Grzyby, Polyporaceae I. – Flora Polska, PAN, Warszawa.
 DONK M. A. (1974): Checklist of European Polypores. – Verh. Koninkl. Nederl. Akad. Wet., Tweede Reeks, Amsterdam, 62: 1-469.
 GILBERTSON R. L. et LOWE J. L. (1962): Notes on western polypores. II. New distribution records. – Pap. Mich. Acad. Sci., Arts Lett., 47: 165-175.
 GILBERTSON R. L. et RYVARDEN L. (1987): North American Polypores. Vol. 2. Megasporoporia – Wrightoporia. – Fungiflora, Oslo, 437-885 p.
 JÜLICH W. (1984): Die Nichtblätterpilze, Gallertpilze und Bauchpilze. – In.: Kleine Kryptogamenflora IIb/1, 1-626 p., Stuttgart et New York.
 KOTLABA F. (1984): Zeměpisné rozšíření a ekologie chorošů (Polyporales s. l.) v Československu. – 194 p., 123 map. in append., Praha.
 RYVARDEN L. (1978): The Polyporaceae of North Europe. Vol. 2. Inonotus – Tyromyces. – Fungiflora, Oslo, 219-506 p.
 VAMPOLA P. (1992): *Oxyporus philadelphia* – ostropórka sífkovitá, nový choroš středoevropské mykoflory. – Čes. Mykol., Praha 45: 150-154.

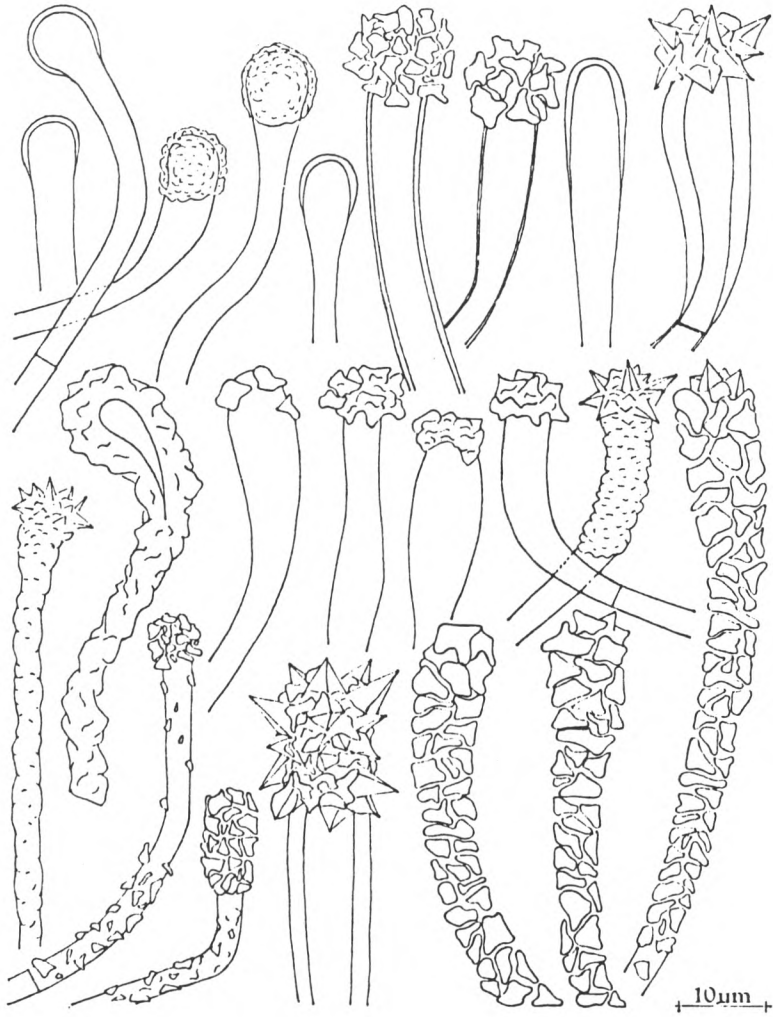
Adresa autora: Petr Vampola, Žižkova 87, 586 01 Jihlava, ČR.

1. *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk. A) fragment hymenia s bazidiemi, B) bazidiospory, C) tlustostěnné konidie, D) hyfy subicula.

Del. P. Vampola

VAMPOLA : OXYPORUS OBDUCENS

2. *Oxyporus obducens* (Pers.) Donk. Cystidy.

Del. P. Vampola